DOROTA KŁODZIŃSKA

Szkoła Podstawowa Nr 152 im. E. Orzeszkowej w Łodzi

Prawodawstwo i oczekiwania społeczeństwa jako determinanty różnorodności zadań podejmowanych przez nauczycieli – czyli od wielkich słów do rzeczywistości

Każdy z nas pamięta swoją szkołę podstawową jako miejsce nauki i zabawy. Tam spotykaliśmy pierwsze autorytety i poznawaliśmy kolegów. Wszystko było takie zwyczajne, dziecięce – zarówno radość sukcesów, jak i smutek niepowodzeń. Dzisiaj wiemy, że czas, kiedy dziecięce marzenia kształtowały naszą osobowość, znacząco wpłynął na to, jakimi jesteśmy dorosłymi.

Rodzice, stojący przed wyborem pierwszej szkoły dla swoich pociech, zastanawiają się – czy teraz jest inaczej? Pytają przy tym – **Jaka jest współczesna szkoła? Jacy nauczyciele zajmą się naszymi dziećmi?**

Chcąc odpowiedzieć na te pytania należy przede wszystkim przeanalizować podstawowe akty prawne, które określają jednakowe dla całego państwa ramy działalności oświatowej.

Oświata w Rzeczypospolitej Polskiej stanowi wspólne dobro całego społeczeństwa; kieruje się zasadami zawartymi w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także wskazaniami zawartymi w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Konwencji o Prawach Dziecka. Nauczanie i wychowanie – respektując chrześcijański system wartości – za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki. Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata. Szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności¹.

¹ Ustawa o systemie oświaty – tekst jednolity: Dziennik Ustaw 2004 r.; nr 256, poz. 2572, ze zmianami.

Tak rozpoczynająca się ustawa o systemie oświaty onieśmiela swoją powagą. Równie poważnie jawi się obraz nauczyciela, gdy docierając do Karty Nauczyciela, dowiadujemy się, że:

Nauczyciel obowiązany jest:

- *rzetelnie realizować zadania związane z powierzonym mu stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami szkoły: dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą, w tym zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę;*
- *wspierać każdego ucznia w jego rozwoju;*
- *dążyć do pełni własnego rozwoju osobowego;*
- *kształcić i wychowywać młodzież w umiłowaniu Ojczyzny, w poszanowaniu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w atmosferze wolności sumienia i szacunku dla każdego człowieka;*
- *dbać o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich zgodnie z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów².*

Wszystko brzmi tak odmiennie od prostych opowiadań naszych znajomych i ich dzieci o szkolnej codzienności. Nie przystaje zupełnie do wesołych opowieści o ciekawych lekcjach, wydarzeniach i sympatycznych, serdecznych ludziach.

Dalsze wertowanie przepisów zaskakuje różnorodnością zadań stawianych placówkom oświatowym. Okazuje się, że szkoła musi:

- kształcić odpowiednio do wieku i rozwoju dzieci;
- wspomagać wychowawczą rolę rodziny;
- dostosować treści, metody i organizację pracy do możliwości uczniów;
- umożliwiać korzystanie z pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- zajmować się szczególnie uzdolnionymi uczniami, realizując programy indywidualne;
- wyrównywać szanse edukacyjne wynikające z różnic rozwojowych i ekonomicznych;
- zapewniać bezpieczne i higieniczne warunki nauki, wychowania i opieki;
- promować zdrowy styl życia i kształtować postawy prozdrowotne;
- zapewniać opiekę uczniom będącym w trudnej sytuacji materialnej i życiowej;
- kształtować dziecięcą przedsiębiorczość;
- wdrażać do samorządności i uspołeczniać;
- rozwijać zainteresowania na zajęciach pozalekcyjnych;
- organizować czas wolny;
- uczyć właściwych zachowań wobec zagrożeń i sytuacji nadzwyczajnych;

² Ustawa Karta Nauczyciela – tekst jednolity: Dziennik Ustaw 2006 r.; nr 97, poz. 674, ze zmianami.

- podtrzymywać poczucie tożsamości narodowej, religijnej, językowej i etnicznej;
- a nawet zabezpieczać uczniów przed dostępem do niewłaściwych treści znajdujących się w internecie³.

Warunkiem zatrudnienia w szkole jest spełnienie wymogu posiadania wysokich kwalifikacji i wykazanie się zdrowiem niezbędnym do wykonywania zawodu. Ponadto stanowisko nauczyciela może zajmować osoba, która przestrzega zasad moralnych, a za uchybienia godności zawodu podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej przed kuratorem oświaty.

Praca nauczyciela jest regularnie oceniana⁴. Dlatego wszelkie jego działania są stale monitorowane, hospitowane, a jego osiągnięcia i wyniki uczniów skrupulatnie badane⁵. Nikt nie oszczędza nauczycieli. Każdy z grona pedagogicznego może być odwołany z części urlopu w celu przeprowadzenia egzaminów, planowania pracy i opracowania dokumentacji. Nawet świętując w Dniu Edukacji Narodowej, musi zapewnić opiekę, chociaż jest to dzień wolny, ale... tylko od zajęć lekcyjnych. Do tego wszystkiego ma nakazaną „pracę społeczną” i czterdziestogodzinny tydzień pracy – jak wszyscy⁶.

Młody nauczyciel, zanim bezpiecznie osiadzie w zawodzie, musi przejść długą ścieżkę awansu zawodowego⁷. W najlepszym wypadku ma 10 lat na udowodnienie, że osiągnął „mistrzostwo zawodowe”, jest twórczy, samodzielny, opracowuje i realizuje własne programy wychowawcze i innowacje pedagogiczne. Poszerza zakres działalności szkoły, świadomie wpływając na podniesienie jakości pracy. Pogłębia wiedzę i umiejętności służące własnemu rozwojowi. Podejmuje działania mające na celu doskonalenie warsztatu i metod pracy, a swoją wiedzę przekazuje mniej doświadczonym nauczycielom. Prowadzi lekcje otwarte. Sprawuje opiekę nad stażystami i studentami odbywającymi praktyki. Sprawnie wykorzystuje technologię informacyjną, przygotowując dokumentację wychowawczą, materiały dydaktyczne i prowadząc lekcje. Umiejętnie rozpoznaje środowisko i rozwiązuje problemy edukacyjne i wychowawcze uczniów, mając na względzie specyfikę placówki, w której pracuje. Wykonuje zadania na rzecz oświaty, pomocy społecznej lub postępowania w sprawach nieletnich, pozyskując do współpracy różne osoby, instytucje samorządowe lub inne podmioty. Bywa, że jednocześnie jest doradcą metodycznym, wspomagającym nauczycieli na danym terenie; egzaminatorem zewnętr-

³ Ustawa o systemie oświaty – tekst jednolity: Dziennik Ustaw 2004 r.; nr 256, poz. 2572, ze zmianami.

⁴ Ustawa Karta Nauczyciela – tekst jednolity: Dziennik Ustaw 2006 r.; nr 97, poz. 674, ze zmianami.

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego – Dziennik Ustaw 2009 r.; nr 168, poz. 1324.

⁶ Ustawa Karta Nauczyciela – tekst jednolity: Dziennik Ustaw 2006 r.; nr 97, poz. 674, ze zmianami.

⁷ Tamże.

nym, sprawdzającym sprawdziany i egzaminy; ekspertem awansu zawodowego, zasiadającym w komisjach egzaminacyjnych i kwalifikacyjnych; lub rzeczoznawcą, recenzującym nowe podręczniki. Coraz częściej sprawnie porozumiewa się w obcym języku. Mistrz w zawodzie musi wykazywać się znaczącymi osiągnięciami w pracy zawodowej⁸.

Na szczęście może być doceniony za swój wysiłek. Dyrektor szkoły pierwszy dostrzega mrówczą pracę nauczyciela i motywuje go do bardziej wyteżonej pracy podziękowaniami, dyplomami i dodatkiem motywacyjnym do pensji⁹. Państwo ściśle określa system nagród i gwarantuje zabezpieczenie na ten cel środków finansowych. Zgodnie z prawem nauczyciel może być nagrodzony przez Dyrektora Szkoły, Kuratora Oświaty, Prezydenta Miasta i Ministra Edukacji. Może również otrzymać medale resortowe i odznaczenia państwowe¹⁰.

Postrzeganie społeczne oświaty jest jednak różne.

Przyjrzyjmy się analizie dokumentacji pięciu miejskich szkół, zawierającej diagnozę oczekiwań społecznych wobec szkoły i nauczycieli na rok szkolny 2009/2010. Badaniami objęto w sumie 248 rodziców przyszłych pierwszoklasistów w szkołach typowych dla poszczególnych dzielnic Łodzi.

Wyniki diagnozy jednoznacznie wskazują, że rodzice chcą, aby dzięki miłej atmosferze, szkoła była przyjazna dziecku. Najważniejsze dla nich jest bezpieczeństwo dzieci. Wszyscy pytają o opiekę pielęgniarki. Kładą zdecydowany nacisk na właściwe relacje między uczniami, uspołecznienie, koleżeństwo, brak agresji.

Wykres 1. Oczekiwania rodziców dotyczące atmosfery i bezpieczeństwa w szkole

⁸ Rozporządzenie Ministra edukacji Narodowej i Sportu z dnia 1 grudnia 2004 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli – Dziennik Ustaw 2004r.; nr 260 poz. 2593.

⁹ Uchwała nr XXX/595/08 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 9 kwietnia 2008 r. w sprawie przyjęcia regulaminu przyznawania dodatków do wynagrodzenia zasadniczego, wynagrodzenia za godziny ponadwymiarowe i godziny zastępstw doraźnych oraz nagród nauczycielom szkół i placówek prowadzonych przez Miasto Łódź, na rok 2008.

¹⁰ Ustawa Karta Nauczyciela – tekst jednolity: Dziennik Ustaw z 2006 r.; nr 97, poz. 674, ze zmianami.

Zarówno dla dzieci jak i rodziców bardzo istotne są warunki nauki – czystość, estetyka, i wyposażenie zarówno szkoły, jak i jej otoczenia. W pierwszej kolejności zwracają uwagę na aranżację sal lekcyjnych – pomoce dydaktyczne, dekoracje. Następnie podkreślają wagę wychowania fizycznego, oczekując wyposażonej w sprzęt sportowy sali gimnastycznej i dobrze urządzonego boiska szkolnego.

Wykres 2. Oczekiwania rodziców dotyczące niematerialnych warunków nauczania w szkole

W zakresie organizacji wypowiadają się nieliczni opiekunowie, wymagając równomiernie rozłożonych zajęć i sprawnego przepływu informacji oraz stosowania ustalonych procedur.

Wykres 3. Oczekiwania rodziców dotyczące organizacji pracy szkoły

Wielu rodziców oczekuje jak najdłużej otwartej świetlicy, dobrze funkcjonującej stołówki. Pytają o dostępność opieki pedagogicznej i psychologicznej na terenie szkoły. Znaczna grupa zgłasza potrzebę korzystania z pomocy materialnej.

Wykres 4. Oczekiwania rodziców dotyczące opieki pedagogiczno – psychologicznej na terenie szkoły

Rodzice dość chętnie uczestniczą w planowaniu pracy szkoły, szczególnie w zakresie oferty dodatkowej. Prawie wszyscy wymagają różnych zajęć pozalekcyjnych: artystycznych, sportowych, turystycznych, rekreacyjnych i informatycznych. Znaczna grupa rodziców sygnalizuje potrzebę rozwijania uzdolnień naukowych, tanecznych, aktorskich i językowych oraz zainteresowania kulturą (kino, teatr, muzeum).

Wykres 5. Oczekiwania rodziców dotyczące oferty do zajęć pozalekcyjnych

Innych interesują zajęcia wyrównawcze, terapeutyczne, logopedyczne, w których mogłyby uczestniczyć ich dzieci. Wielu oczekuje, by szkoła organizowała kolonie i wycieczki.

Wykres 6. Oczekiwania rodziców dotyczące dodatkowych zajęć wychowawczych

Rodzice kładą nacisk na promowanie osiągnięć uczniów przez ich nagłaśnianie w mediach. Wskazują potrzebę organizowania przedstawień, konkursów artystycznych, zawodów sportowych i olimpiad przedmiotowych, umożliwiających dzieciom osiąganie sukcesów.

Zazwyczaj deklarują czynne uczestnictwo całych rodzin w imprezach kulturalnych, happeningach, turniejach i festynach integrujących środowisko lokalne¹¹.

Wykres 7. Pozostałe oczekiwania rodziców

Wszyscy rodzice wymagają od nauczyciela wysokich kwalifikacji i kompetencji pedagogicznych. Chcą, by był sprawiedliwy, konsekwentny, prowadził ciekawe lekcje, „dobrze uczył” i służył pomocą dziecku i rodzinie. Jedni

¹¹ Dane pochodzą z dokumentacji szkół łódzkich, *Diagnoza oczekiwań rodziców wobec szkoły - 2009 r.*

popierają wychowanie bezstresowe, inni wolą żelazną dyscyplinę. Zwykle oczekują życzliwości, szacunku, cierpliwości, zrozumienia, dyskrecji i delikatności. Często widzą nauczyciela jako wzór osobowy dla dziecka.

Wykres 8. Oczekiwanie rodziców dotyczące pożądanych cech nauczyciela

Są też rodzice, którzy nie widzą potrzeby kontaktów z nauczycielem, zdecydowanie nie życzą sobie ingerencji w wychowanie dziecka i odrzucają wszelką pomoc. Charakterystyczne jest, że przy całkowitym braku współdziałania, oczekują jednocześnie załatwienia za nich różnych spraw¹².

Wykres 9. Oczekiwanie rodziców wobec nauczyciela – występujące skrajności

¹² Dane pochodzą z dokumentacji szkół łódzkich, *Diagnoza oczekiwań rodziców wobec nauczycieli – 2009 r.*

Jedni rodzice szanują, inni lekceważą nauczycieli. A nauczyciel znający wymagania prawa oświatowego, mając na względzie potrzeby dzieci i oczekiwania rodziców, stara się wywiązać z obowiązków i potwierdzić skuteczność swoich działań wysokimi wynikami nauczania i licznymi osiągnięciami uczniów. Przez czterdzieści godzin w tygodniu tworzy wizerunek szkoły, w której pracuje, robiąc to, czego wszyscy od niego oczekują:

- diagnozuje, analizuje, przeciwdziała,
- rozmawia z pedagogami, psychologami, kuratorami,
- wychowuje i opiekuje się dziećmi,
- dba o ich bezpieczeństwo w czasie przerw,
- rozwija zainteresowania, prowadząc zajęcia pozalekcyjne,
- wyrównuje braki na zajęciach dodatkowych,
- uprawia sport razem z uczniami – pływa, jeździ na łyżwach, gra w piłkę,
- dba o rozwój kulturalny dzieci, prowadząc je do kina, teatru, muzeum,
- jeździ z dziećmi na wycieczki, rajdy i „zielone szkoły”,
- tańczy na szkolnych balach i dyskotekach,
- organizuje różne konkursy przedmiotowe i artystyczne,
- pisze scenariusze,
- reżyseruje przedstawienia,
- spotyka się rodzicami,
- prowadzi mediacje i rozwiązuje konflikty,
- organizuje festyny dla całej okolicy,
- maluje ławki, robi dekoracje,
- pomaga mniej doświadczonym koleżankom i kolegom,
- pracuje w zespołach zadaniowych,
- realizuje projekty,
- wypełnia dzienniki i arkusze ocen,
- wypisuje świadectwa, dyplomy, zawiadomienia,
- poszukuje sponsorów,
- i przede wszystkim... uczy.

Jaka więc jest współczesna szkoła?

W wyniku wielu transformacji i pod wpływem zmian ekonomicznych, kulturowych i społecznych szkoła staje się bardziej nowoczesna i coraz lepiej wyposażona. Często stanowi centrum naukowe i kulturalne środowiska lokalnego, gdzie pracują mądrzy i wartościowi ludzie, a dzieci bawią się, uczą i dorastają.

A jaki nauczyciel zajmie się naszymi dziećmi?

Taki, który sprawnie połączy surowe wymagania i zadania, jakie stawiają przed nim różnorodne przepisy prawa oświatowego z prośbami i niepokojem rodziców wyrażanych jako ich oczekiwania. Wydaje się, że najbardziej odpo-

wiedni byłby taki, który jest nie tylko nauczycielem, opiekunem i wychowawcą, ale trochę terapeutą, psychologiem, mediatorem, organizatorem, reżyserem, scenarzystą, scenografem, mentorem, pielęgniarzem, behapowcem, społecznikiem, filantropem, policjantem, uczniem, kronikarzem, biurokratą, socjologiem, pracownikiem społecznym, kuratorem, archiwistą, informatykiem, projektantem wewnątrz, ekspertem, ustawodawcą, specjalistą public relation, spowiednikiem i wróżką, a czasem jasnowidzem.

Podsumowanie

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, mam nieodpartą ochotę spierać się z ogólnie funkcjonującymi w społeczeństwie stereotypami na temat nauczycieli i ich pracy.

Podsumuję, więc z odrobiną przekory - bardzo dobrze, że ten zobowiązany do stałego rozwoju osobowego, wiecznie dyspozycyjny okaz zdrowia ma długi urlop, z którego korzysta dzięki świadczeniom z funduszu socjalnego. Dobrze, że państwo troszczy się o jego zdrowie (fizyczne i psychiczne), umożliwiając korzystanie z urlopu zdrowotnego, a przed agresją świata chroni jak funkcjonariusza publicznego. Dobrze, że doceniana jest ciężka praca nauczyciela, za którą (po dwudziestu latach pracy), co pięć lat nagradzany jest nagrodą jubileuszową... za wytrwałość¹³.

Nie wiadomo tylko, dlaczego mimo tylu „dobrodziejstw”, wielu podziękowań, nagród i odznaczeń najbardziej cieszą go dziecięce laurki...

DOROTA KŁODZIŃSKA

Legislation and social expectations as determinants of diversity of tasks taken on by teachers, – *that is from big words to reality*

Nowadays, all legal acts concerning Polish education system seem to specify very clearly what requirements schools and teachers are expected to fulfill. A diversity of assignments to be undertaken by them is steadily growing, as teachers have to evolve to meet the changing demands of their profession. They are expected to be more than highly-qualified professionals, as they have to be, among others, good leaders, therapists, PR specialists, police officers, and confessors. According to the legal acts and social expectations they should also be up to date with all education requirements, work with the underprivileged on a voluntary basis, have a sound knowledge of IT and a good command of a foreign language. Whereas schools are to offer not

¹³ Ustawa Karta Nauczyciela – tekst jednolity: Dziennik Ustaw 2006 r.; nr 97, poz. 674, ze zmianami.

only a safe and friendly atmosphere, but also a variety of extra-curricular activities and good school facilities. The list of expectations seems endless.

So, what is a modern school really like? Does it live up to these expectations?

In my opinion, as a result of economic, social and culture changes in Poland, at last, it has been turning into a modern, well-equipped place where highly-qualified and caring teachers help children grow, learn and play. Fortunately, they are occasionally rewarded for their hard work and devotion.

All in all, contrary to popular belief, it is good that teachers can enjoy long holidays. It is good that they are allowed to go on convalescent leave when they feel drained. And it is good that they are provided with a status of a government functionary. But strangely enough, what they find good about their work is still a greetings card handmade by a child...